

УДК: 634(477.7); DOI: 10.31388/2519-884X-2019-40-108-114

Колокольчикова І.В., к.е.н., доцент, докторант
Полтавська державна аграрна академія
Kolokolchikovairina@gmail.com

ТОВАРНА СТРУКТУРА ВИРОБНИЦТВА ПЛОДОВО-ЯГІДНОЇ ПРОДУКЦІЇ ПІВДНЯ УКРАЇНИ

Анотація. Визначено історичні передумови розвитку промислового виробництва продукції галузі у південному регіоні країни та внутрішню територіальну спеціалізацію. Проаналізовано обсяги виробництва та структуру товарного пропонування плодів та ягід областями Півдня України. Досліджено розміри виробництва та виділено пріоритети виробництва кісточкових плодів над зернятковими. Відмічено низькі показники виробництва ягідної продукції та горіхів. Виділено характерні особливості виробництва продукції галузі по кожній з областей та їх пріоритети. Підкреслено позитивні зрушення у виробництві продукції та в розрізі товарних одиниць. Узагальнено, що основним продуктом виробництва є яблука, наступними за обсягами є вишня, черешня, абрикос та персик. Визначено області, які мають найвищі показники виробництва за останні роки.

Ключові слова. Структура виробництва продукції, товарне пропонування, ринок, товарні групи, товарні одиниці, споживачі

JEL code classification: L11

Kolokolchikova I.V.,
PhD degree, Associate Professor of Marketing Department
Doctoral candidate, Poltava State Agrarian Academy
Kolokolchikovairina@gmail.com

COMMODITY STRUCTURE OF FRUIT AND BERRIES PRODUCTION OF THE SOUTH OF UKRAINE

Setting objectives. The functioning of the market of fruit and berry products takes place in the conditions of its availability in a wide range. The product offer of fruits and berries generates demand and determines consumer priorities. The wider the product offer by product groups and units, the greater the customer satisfaction and the better results of economic activity of producer farms. That is why the analysis of the product offer of the industry in the South of Ukraine is the starting point for the formation of economic relations in the relevant market, the definition of zonal features in the production and development of the industry as a whole. Zonal specialization offers great prospects for Ukraine. The South of Ukraine covers Zaporozhe, Mykolaiv, Odessa and Kherson regions. Historically, the economic aspects of the development of industrial gardening have been studied and it has been established that despite the difficulties, industrial gardening in Ukraine has developed rapidly, especially in the southern regions. Large horticultural farms hid a third of all enterprises and were located in the South of Ukraine. Modern realities show more or less uniform development of the industry, but each region determines its zonal specialization according to its natural and climatic conditions.

Objectives of the study: determine the historical background for the development of industrial production of horticultural products in the southern region of the country for the entire period of development; analyze the indicators of production of fruits and berries in kind and as a percentage of the structure of the product offer; consider the production of products in each region of the region and establish the similarities and differences; emphasize those products that make up a greater share in the production structure; make a General conclusion about the zonal specialization of the regions of southern Ukraine and priority products.

The purpose of the study: establishing similarities and differences in commodity production of fruit and berry products in the regions of Southern Ukraine.

Research results. As a result of a systematic and integrated approach in the study of the scale of production of fruits and berries in the southern regions of Ukraine, the regularities of the industry development and characteristic features are established. Production in four regions of Ukraine gives large volumes of production. This allows you to set zonal specialization and determine priority products. Apples, cherries, apricots, and peaches are among the products that are provided with large resources for their production.

Conclusions. Production of fruit and berry products by 4 southern regions of Ukraine has the following characteristics. During the period from 2000 to 2018r. gross fees increased by almost 46%, in the structure it is more than 12.0%. The largest region for fruit production is the Odessa region – 109.4 thousand tons. in the structure of the prod-

uct offer in 2018r. 54.0% are stone fruits, 40.4% are seed fruits. According to the structure of the percentage of producers in Zaporozhe region prefer the production of apples, apricots and cherries with cherries, Mykolaiv producers-apples, cherries and nuts, Odessa-apples, cherries and cherries, Kherson-apples, apricots and peaches. Kherson region is a leader in the production of apples and in the structure of production of pome more than stone fruits. Thus, it can be noted that in the South of Ukraine, the Kherson region is the leader in the production of apples. All areas have priority for this product. And the Odessa and Zaporozhe regions of stone fruits specialize in apricots, cherries and cherries (if you also take into account the volume of production in natural terms).

Keywords: Product production structure, product offer, market, product groups, product units, consumers.

Постановка проблеми. Функціонування ринку плодово – ягідної продукції відбувається за умов її наявності в широкому асортименті. Товарне пропонування плодів та ягід формує попит, визначає споживчі пріоритети. Чим ширше пропозиція продукції за асортиментними групами та одиницями, тим більше задоволення покупців і кращі результати економічної діяльності господарств – виробників. Ось чому аналіз товарного пропонування продукції галузі Півдня України є відправною точкою формування економічних відносин на відповідному ринку, визначення зональних особливостей у виробництві та розвитку галузі в цілому.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженням тенденцій розвитку садівництва Півдня України займаються багато українських вчених. Д.Ф. Чухно [2], В.А. Рудьєв [8], Т.В. Маркіна [1] та інші в своїх працях приділяють увагу промислового садівництву цього регіону. Однак, сьогодні розвиток галузі відбувається за участю не тільки спеціалізованих підприємств, фермерських господарств, а і господарств населення. Це впливає на товарну пропозицію. Тому, обрана тема для дослідження та аналізу є актуальною.

Формулювання цілей статті. Зональна спеціалізація виробничо – збутової діяльності господарств Півдня України дає можливість отримання плодово – ягідної продукції у великій кількості та за широким асортиментом. Товарна політика виробників цього регіону має потенціал як у виробництві продукції так і по напрямкам реалізації. Тому основна ціль – це визначення характерних особливостей розвитку галузі в регіоні, що досліджується, з використанням системного та комплексного підходів.

Метою дослідження є встановлення схожості та відмінностей у товарному виробництві плодово – ягідної продукції областей

Півдня України.

Основними задачами дослідження є: визначення історичних передумов розвитку промислового виробництва продукції галузі у південному регіоні країни; аналіз обсягів та структури виробництва плодів та ягід по областях, що досліджуються; встановлення однаковості та відмінностей у виробництві продукції виробників регіону; визначення загальної зональної спеціалізації виробництва.

Виклад основного матеріалу. Для України зональна спеціалізація відкриває великі перспективи. Південь України охоплює Запорізьку, Миколаївську, Одеську та Херсонську області. За словами Т.А. Маркіної «грунтово - кліматичні умови більшості районів південних областей України є досить сприятливими для успішного вирощування всіх плодових культур, особливо таких теплолюбних, як черешня, абрикос, персик. Значною мірою це стосується і високоцінних зимових та осінніх сортів яблуні й груші. Все це характеризує південні області як один з найважливіших регіонів промислового садівництва країни» [1].

Розвиток промислового садівництва завжди має переваги у південному регіоні. Ще у 1961р. при дослідженні економічних аспектів розвитку промислового садівництва Д.Ф. Чухно звертав увагу на те, що не зважаючи на складності промислове садівництво в Україні стрімко розвивалось, особливо у південних областях. У 1887р. згідно перепису садів, великі господарства садівничого напрямку скрадали 31,6%, з яких на Херсонську губернію припадало за показником площ багаторічних насаджень 29,7% великих садовласників, 43,7% дрібних господарств селян та 26,6% у монастирях [2].

Обсяги виробництва продукції галузі південних областях України в динаміці з 2000р.

по 2018р. виросли з 212,9тис.т до 310,2тис.т, або на 45,7%. Питома вага виробництва продукції областей у загальній структурі становила від 14,6% до 12,1%. Серед південних областей у 2018р. найбільші розміри виробництва фруктів та ягід по Одеській області – 109,4тис.т, друге місце – Запорізька та

Херсонська області – 84,8тис.грн. та 73,5тис.грн. Найменші показники по Миколаївській області – 42,5% [3,4].

У структурі товарного виробництва за останні 6 років суттєвих змін не відбулося, тому доцільним є аналіз її стану лише за звітний 2018рік, рис.1.

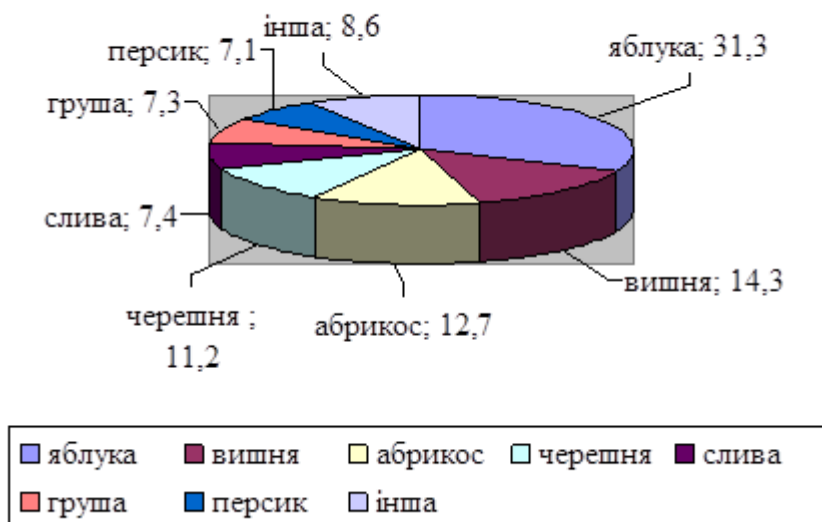

Рис. 1. Структура плодово - ягідної продукції за її товарним пропонуванням у південних областях України за 2018р.

*Джерело: [3,4]

В цілому по південним областям найбільша питома вага у кісточкових плодів – 54,0%, 40,4% приходить на зерняткові плоди, ягід вироблено 4,6%, інше – горіхи. В розрізі товарних одиниць більше всього вироблено яблук – 31,3%, вишні – 14,3%, абрикосу та черешні – 12,7% та 11,2%. Слива, груша та персик мають майже однакову питому вагу – понад 7% [4].

Вагомий вклад у розвиток галузі садівництва Запорізької області внесено Інститутом зрошуваного садівництва ім. М.Ф. Сидоренка Національної академії аграрних наук України. До структурних підрозділів інституту на цій території входить: Мелітопольська дослідна станція та ДП «ДГ «Мелітопольське» Мелітопольської ДСС ім. М.Ф. Сидоренка ІС НААН». Основним напрямом роботи підрозділу є розробка «ресурсощадних тех-

нологій виробництва садивного матеріалу плодкових культур, технічних засобів та технологій зрошення садів, розроблення організаційно-економічного механізму формування та функціонування регіонального ринку продукції садівництва [5].

У Запорізькій області обсяги виробництва зерняткової продукції виросли з 22,9тис.т у 2013р. до 27,0тис.т у 2018р., майже на 18,0%. Виробництво кісточкових плодів до 48,2тис.т. По ягодам та горіхам практично однакова ситуація: станом на 2018р. вироблено 5,2тис.т. ягід, 4,4тис.т горіхів. Питома вага у 2018р.: зерняткові плоди – 31,8%, кісточкові - 56,8%, ягоди та горіхи – 6,1% та 5,3% [3,4].

В розрізі товарного асортименту продукція галузі Запорізької області представлена на рис. 2.

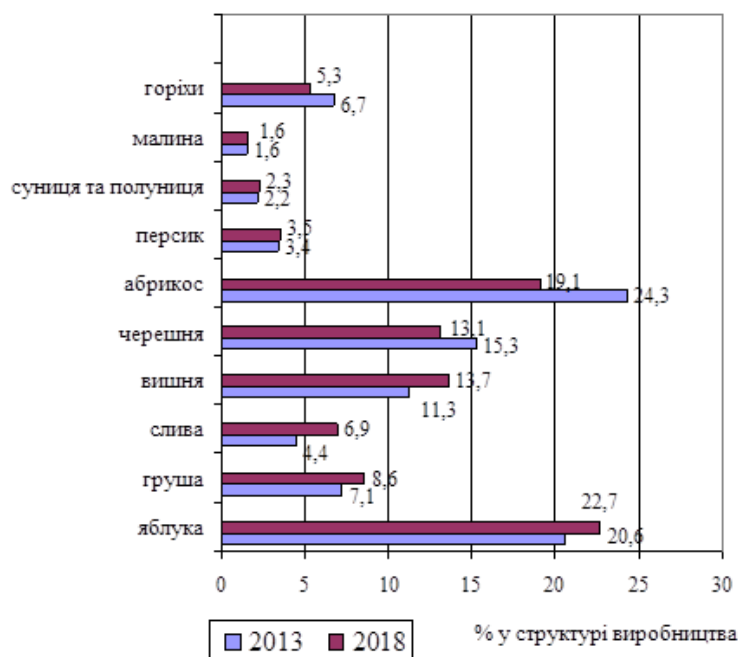

Рис. 2. Товарний асортимент основних видів плодово – ягідної продукції у структурі виробництва Запорізької області за 2013 та 2018р.р.

*Джерело: [3,4]

В структурі зерняткових плодів по Запорізькій області переважають яблука: у 2013р. - 20,6% або 16,6тис.т, у 2018р. - до 22,7% або 19,3тис.т. На грушу припадає 7 – 8%. Серед кісточкових плодів в основному виробляють сливу, вишню, черешню, абрикос, персик. У 2013р. найбільше вироблено абрикосів – 24,3% або 19,9тис.т.; черешні – 15,3% або 12,6тис.т.; вишні – 11,3% або 9,3тис.т. У 2018р. обсяги зібраного абрикосу зменшились до 19,1% або до 16,2 тис.грн., виробництво вишні та черешні – 13,7% та 13,1% відповідно. Ягоди вироблено в невеликих масштабах [3, 4].

За особливістю природних умов територія Миколаївської області належить до степової зони. На території області є два дослідних господарства, які входять до мережі Інституту садівництва, це ДП «ДГ «Агрономія» ІС НААН» та ДП «ДГ «Зоряне» ІС НААН», які займаються промисловим виробництвом плодів та ягід, досліджують ефективність нових сортів [6].

Показники виробництва зерняткових плодів по Миколаївській області мають тен-

денцію до зниження. Порівняння 2013р. та 2018р. показує, що за рахунок зменшення площ багаторічних насаджень валові збори зерняткових скоротились на 6,4%. По кісточковим спостерігається аналогічна тенденція - зменшення на 20%. А виробництво ягід та горіхів збільшується [3, 4].

В структурі виробництва продукції Миколаївської області у кількісному та відсотковому визначення зерняткові плоди займають у 2013р. 41,7%, або 15,9тис.т, у 2018р. – 44,5% або 18,9тис.т. По кісточковим плодам зворотна тенденція – зменшення показників з 41,7% або 22,8тис.т у 2013р. до 42,6% або 18,1тис.т [4].

З урахуванням видів продукції наступна тенденція, рис. 3. Основні обсяги приходяться на яблука. Їх питома вага становить 32,8% у 2013р. та 36,9% у 2018р. Наступним у структурі є вишня - 12,6% та - 15,8%. Абрикосу у 2013р. зібрано було – 14,7% урожаю, у 2018р. цей показник зменшився до 8,7%. [4].

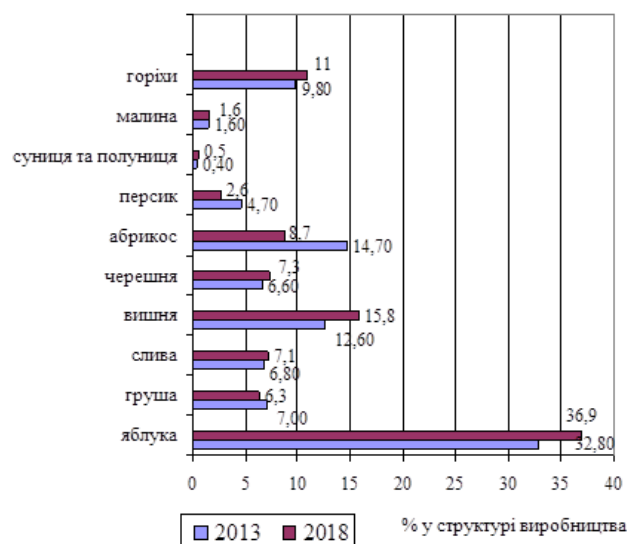

Рис. 3. Товарний асортимент основних видів плодово – ягідної продукції у структурі виробництва Миколаївської області за 2013 та 2018р.р.

*Джерело: [3, 4]

Одеська область – приморський і прикордонний регіон України, розташований на крайньому південному заході країни. Виробники плодів цієї області мають найвищі урожаї: зерняткових плодів - 176,4ц/га, кісточкових - 134,0ц/га. В результаті є збільшення валового виробництва по цій продукції. По ягідникам валові збори скоротились на 12,9% [3, 4]. В розрізі окремих видів пло-

дово – ягідної продукції станом на 2013 та 2018р.р. наступні дані, рис. 4.

У структурі товарного виробництва по Одеській області за 2013р. та 2018р. перевага надається яблукам – 23,9% та 21,8%. На другому місці виробництво вишні – 14,6% та 15,6%. Практично однакові результати по черешні та абрикосу: у 2013р. ці показники досягли понад 10,2%, у 2018р. 13,4% та 9,1%[3, 4].

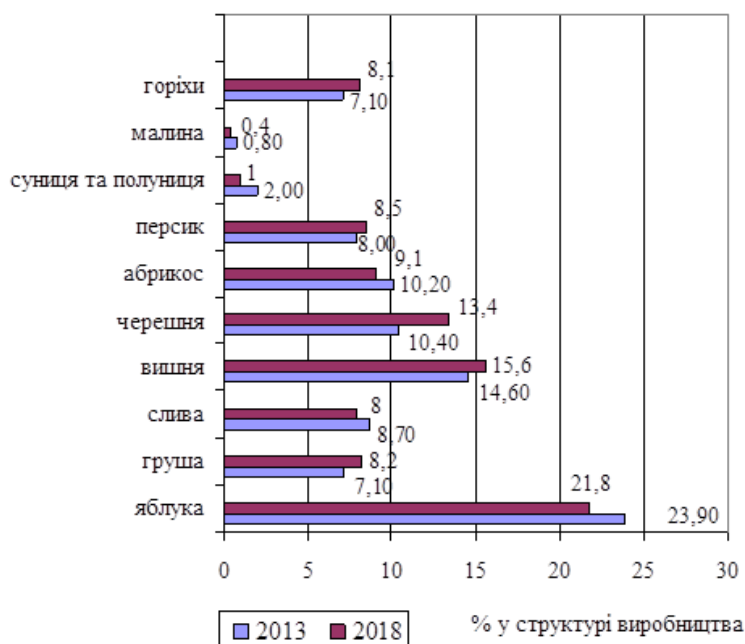

Рис. 4. Товарний асортимент основних видів плодово – ягідної продукції у структурі виробництва Одеської області за 2013 та 2018р.р.

*Джерело: [3, 4]

Херсонська область розташована на Півдні України. На сході вона межує із Запорізькою, на півдні по Сивашеві та Перекопському перешийку, на північному заході – з Миколаївською, на півночі – із Дніпропетровською областями України [7]. Оцінка виробництва плодово – ягідної продукції Херсонської області дає підстави зробити висновок, що за рахунок зниження урожайності валові збори зерняткових плодів зменшились з 41,5тис.т у 2013р. до 36,5тис.т у

2018р., тобто на 12,1%. По кісточковим аналогічна ситуація - зменшення на 15,7%. По ягодам та горіха навпаки позитивні зрушення: збільшення по ягодам на 53,1%, по горіхам – на 45,4%. Питома вага зерняткових плодів області - 50,5%, кісточкових – 43,9%, ягід – 3,9%, горіхів – 1,7%. У 2018р. відповідно зерняткові плоди становили 49,6%, кісточкові – 41,6%, ягоди – 6,6%, горіхи – 2,2% [4]. По кожній товарній групі товарне пропонування представлено на рис. 5.

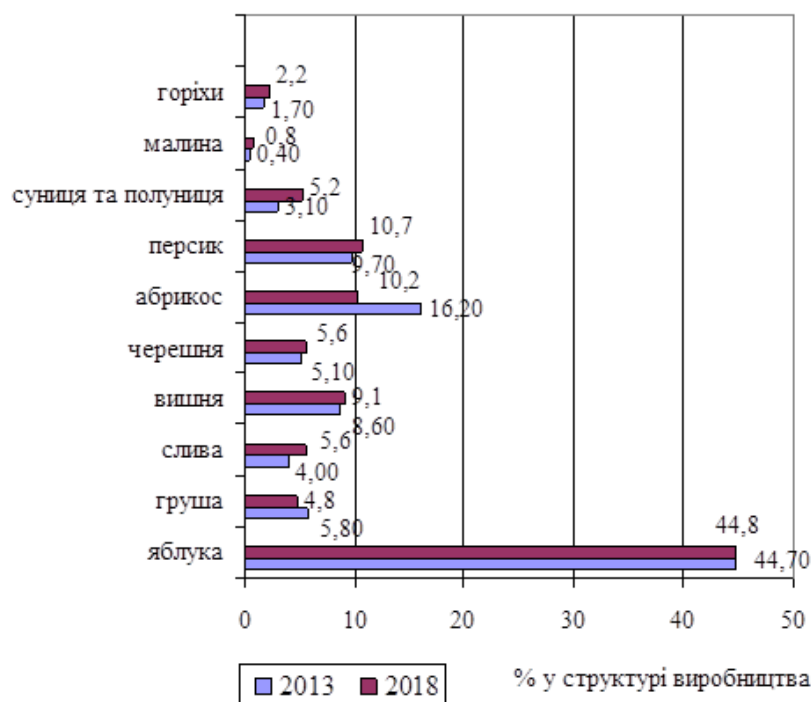

Рис. 5. Товарний асортимент основних видів плодово – ягідної продукції у структурі виробництва Херсонської області за 2013 та 2018р.р.

*Джерело: [3, 4]

В структурі валового виробництва в Херсонській області найбільша питома вага виробництва яблук: у 2013р. – 44,7%, у 2018р. – 44,8%. На другому місці абрикос: 2013р. – 16,2%, 2018р. – 10,2%. Наступним за рейтинговою оцінкою іде виробництво персику та вишні. Їх розміри у структурі виробництва звітного року становлять 10,7% та 9,1% відповідно.

Висновок. Виробництво плодово – ягідної продукції 4 південними областями України має наступні характерні особливості. За період з 2000р. по 2018р. валові збори вирости майже на 46%, в структурі це понад 12,0%. Найкрупнішим регіоном по виробни-

цтву плодів є Одеська область – 109,4тис.т. В структурі товарного пропонування у 2018р. 54,0% це кісточкові плоди, 40,4% - зерняткові. За структурою у відсотках виробники Запорізької області надають перевагу виробництву яблук, абрикосу та вишні з черешнею, Миколаївські виробники – яблукам, вишні та горіха, Одеські – яблукам, вишні та черешні, Херсонські – яблукам, абрикосу та персикам. Херсонська область лідирує у виробництві яблук та і в структурі виробництва зерняткових більше ніж кісточкових плодів. Таким чином можна зазначити, що на Півдні України Херсонська область є лідером по виробництву яблук. Всі області мають у

пріоритеті саме цього продукту. А Одеська та Запорізька області з кісточкових спеціалізуються на абрикосі, вишні та черешні (якщо враховувати ще і обсяги виробництва в натуральному виразі).

Список літератури:

1. Маркіна Т.А. Організація та підвищення ефективності зрошуваного садівництва на Півдні України. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/74317/08-Markina.pdf?sequence=1> (дата звернення 20.11.2019).
2. Чухно Д.Ф. Економіка садівництва. Київ. Госсельхозиздат УССР. 1961. 243 с.
3. Рослиництво України: статистичний збірник за 2013 рік. Київ, 2014. 180с.
4. Рослиництво України: статистичний збірник за 2018 рік. Київ, 2019. 222с.
5. Мелітопольська дослідна станція садівництва ІМ. М.Ф. Сидоренка ІС НААН. URL: <http://sad-institut.com.ua/ru/merezh/melitipolska-dss.html>] (дата звернення 20.11.2019).
6. Дослідні станції. Інститут садівництва Національної академії аграрних наук України. URL: http://sad-institut.com.ua/ru/ustanovi_mereji_institutu.html (дата звернення 20.11.2019).
7. Паспорт Херсонської області станом на 01 січня 2015р. URL: <https://dmsu.gov.ua/kherson> (дата звернення 20.11.2019).
8. Рудьєв В.А. Садівництво Півдня України. Запоріжжя: Дике Поле. 2003. 31с.
9. Шумейко А. Ринок фруктів і ягід України. *Економіка України*. 2003. № 10. С. 55-61.
10. Harris, C. D. (1954). The market as a factor in the localization of production. *Annals of the Association of American Geographers*, 44.4.
11. Ray, D. (1965). *Market Potential and Economic Shadow: A Quantitative Analysis of Industrial Location in Southern Ontario*. Chicago: University of Chicago, 164 p.
12. Berry, B. J., & Parr, J. D. (1988). *Market Centers and Retail Location: Theory and Applications*. Englewood, New Jersey, 1988.

Reference:

1. Markina T.A. Orghanizacija ta pidvyshhennja efektyvnosti zroshuvanogho sadivnyctva na Pivdni Ukrajinjy [Organizing and improving the efficiency of irrigated gardening in the South of Ukraine] [in Ukrainian].
2. Chuhno D.F. (1961) *Jekonomika sadovodstva* [Economics of gardening] Kiev. Gossel'hozizdat USSR. [in Russian].
3. State Statistics Service of Ukraine (2014), Roslynnnytstvo Ukrainy: statystychnyi zbirnyk za 2018 rik [Crop production of Ukraine: statistical yearbook for 2013], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
4. State Statistics Service of Ukraine (2019), Roslynnnytstvo Ukrainy: statystychnyi zbirnyk za 2018 rik [Crop production of Ukraine: statistical yearbook for 2018], Derzhkomstat, Kyiv, Ukraine [in Ukrainian].
5. Melitopoljska doslidna stancija sadivnyctva IM. M.F. Sydorenka IS NAAN [Melitopol experimental station of horticulture. M. F. Sidorenko of NAAS IP] [in Ukrainian].
6. Doslidni stantsii. Instytut sadivnyctva Natsionalnoi akademii ahrarnykh nauk Ukrainy [Experimental station. Institute of horticulture National Academy of agrarian Sciences of Ukraine] [in Ukrainian].
7. Pasport Khersonskoi oblasti stanom na 01 sichnia 2015r [Passport of the Kherson region as of January 01, 2015] [in Ukrainian].
8. Rudiev V.A. (2003) *Sadivnyctvo Pivdnia Ukrainy* [Gardening in the South of Ukraine]. Zaporizhzhia: Dyke Pole. [in Ukrainian].
9. Shumejko, A. (2003), "Rynok fruktiv i jaghid Ukrajinjy", *Ekonomika Ukrajinjy*, vol. 10, pp. 55-61 [in Ukrainian].
10. Harris, C. D. (1954). The market as a factor in the localization of production. *Annals of the Association of American Geographers*, 44.4. [in English].
11. Ray, D. (1965). *Market Potential and Economic Shadow: A Quantitative Analysis of Industrial Location in Southern Ontario*. Chicago: University of Chicago, 164 p. [in English].
12. Berry, B. J., & Parr, J. D. (1988). *Market Centers and Retail Location: Theory and Applications*. Englewood, New Jersey, 1988 [in English].